

RICK DE LEEUW ONTMOET
GIJS SCHOLTEN VAN ASCHAT

‘Ik overschreeuwde mijn angsten. Onzekerheid heeft vaak een pokerface’

Pleidooi was in 1993 een televisie-serie zoals ik die nog nooit eerder in Nederland had gezien. Goed geschreven, goed geregisseerd en vooral goed gespeeld. Het was de definitieve doorbraak van acteur Gijs Scholten van Aschat. En van een heel nieuwe generatie acteurs en theatermakers. Mijn generatie. Ze legden de lat hoog, ook voor mij.

TEKST: RICK DE LEEUW | BEELD: JACQUELINE DE HAAS

Gijs Scholten van Aschat (1959) behoort tot de beste en bekendste acteurs van zijn generatie. Daarnaast regisseert hij, geeft hij les en debuteerde hij twee jaar geleden als schrijver. Een gesprek over faalangst, vluchtigheid en zijn eerste moord.

“Het fascinerende van toneelspelen is dat ik, op het moment dat ik de schouwburg inloop, de wereld even uit kan zetten. Ik zet mijn telefoon uit en stap in een cocon van illusie en aandacht. In de zaal ontstaat door de collectieve concentratie van publiek en acteurs een enorme energie. Als je daar voor openstaat en je geeft iets van jezelf terug, merk je dat elk detail meedoet. Het heeft met ‘zijn’ te maken, met het moment. Het klinkt vaag maar het is juist zeer aards. We ontsnappen voor een paar uur aan de vreselijke werkelijkheid door die werkelijkheid op een andere manier vorm te geven. Dat is wat kunst doet: de werkelijkheid abstraheren waardoor we die werkelijkheid beter kunnen begrijpen. Wat in de echte wereld verwarrend is, kan in het theater helder worden door een detail te isoleren. Kunst geeft een kader, bakent af. Je ziet iets op het toneel gebeuren en opeens begrijp je wat er mis is in je huwelijk. Kantelmomenten. We kijken door de ogen van een ander naar ons eigen bestaan en zien daarvoor beter wat er met ons aan de hand is. Het probleem is natuurlijk dat die heldere inzichten meestal als sneeuw voor de zon vervagen als de voorstelling voorbij is. Dat geldt voor het publiek, maar dat geldt net zo goed voor mij. Dat ik die toneelstukken speel waarin het leven feilloos gefileerd en geanalyseerd wordt, betekent helaas niet dat ik al die wijsheid integraal op mijn eigen situatie toepas

en zorgeloos door de dagen glijd. Ik heb intussen twaalf grote rollen van Shakespeare gespeeld en die draag ik met me mee. Als iemand mij een ingewikkelde vraag stelt, is de kans niet ondenkbeeldig dat ik antwoord met een citaat van hem. Ik geeft toe dat het soms de gemakkelijke oplossing is, die mij ontslaat van het formuleren van een eigen standpunt. Maar tegelijkertijd zou het van hoogmoed getuigen als ik de diepgang van Shakespeare links laat liggen omdat ik vind dat ik het zelf beter weet. Door gebruik te maken van wijsheid die al eeuwen oud is, herinner ik me er bovendien aan hoe de mens in elkaar zit. Dat we prachtige ideeën hebben ontwikkeld over vooruitgang en moraliteit, maar dat we in het licht van wat Shakespeare schreef niet zo bijster veel zijn opgeschoten. En dan zwijg ik nog over mannen als Plato en Sophocles, want die oude Grieken wisten ook al dat er tussen droom en daad nogal wat wetten en praktische bezwaren staan. We rennen ons uit de naad, maar komen geen stap vooruit.”

Podiumvrees

“Vroeger was ik als acteur heel zenuwachtig. Faalangst. Podiumvrees. Op de toneelschool stond ik vijf minuten voor een presentatie op de toiletten te kotsen van de zenuwen. Tijdens die presentaties was ik voornamelijk bezig mijn angsten te bezweren, maar bij de beoordeling zeiden mijn docenten vaak: ‘Gijs, het was technisch heel goed, maar je speelt zo achteloos. Alsof je jezelf verbergt.’ Terwijl de zenuwen door mijn keel gierden, oogde mijn presentatie losjes, op het nonchalante af. Ik overschreeuwde mijn angsten. Onzekerheid heeft vaak een pokerface. Als acteur was ik

de eerste jaren van mijn carrière nogal dominant, ik had weinig oog voor mijn medespelers. Maar omdat ik er succes mee had, dacht ik dat het de juiste manier van acteren was. De zenuwen en de manieren om deze te overwinnen zag ik als een onlosmakelijk onderdeel van mijn werk. Ik stond continu onder hoogspanning, maar ik dacht dat ik die nodig had om tot een goede acteerprestatie te komen. Dodelijk vermoeiend en onhoudbaar op de langere termijn. Ik kwam op het punt dat ik het op moest lossen of moest stoppen met spelen.”

Zalige ontspanning

“Vijftien jaar geleden ben ik in gedragstherapie gegaan. Samen met een therapeut heb ik geleerd die zenuwen te beheersen, door oude gewoontes af te breken en er nieuwe voor in de plaats te stellen. Alle vangnetten die ik voor mezelf had opgehangen, heb ik weggehaald. Dat was niet gemakkelijk. Zekerheden afbreken, zelfs al zijn ze niet functioneel, voelt bedreigend. Maar het heeft me ontzettend geholpen. Ik heb geleerd om niet meer voortdurend iets te willen bereiken. Niet spelen met een doel voor ogen, maar vanuit een nieuwsgierigheid naar waar het spelen me heenbrengt. Perfectionisme komt voort uit een diepe angst om het niet goed te doen. Ik heb het afgezworen. Dat was niet gemakkelijk. Ik moest een nieuwe manier van werken leren. Durven te vertrouwen op het moment. Als ik me goed heb voorbereid op mijn rol, durf ik nu in een zalige ontspanning het podium op te lopen. Benieuwd naar wat er komt, en met de zekerheid dat ik het aankan, wat er ook gebeurt. Met de rust in mijn hart en vooral met veel meer plezier.” ▶

‘In onze familie vloeien de generaties redelijk soepel in elkaar over. Er wordt weinig met deuren geslagen’

1959

Wordt in Doorn geboren als Gijsbert Jan Abraham Scholten van Aschat

---

1976

Wordt afgewezen op de Amsterdamse Toneelschool en gaat naar de Toneelacademie in Maastricht

---

1983

Krijgt de Arlecchino voor zijn rol in *Midzomernachtsdroom*

1985

Trouwt met Judith

1987

Geboorte zoon Jeroen

1989

Geboorte zoon Reinout

1989

Speelt in de verfilming van *De avonden*

1992

Geboorte dochter Bibi

1993

Breekt bij het grote publiek door met zijn rol in de tv-serie *Pleidooi*

Van New York tot Moskou

“Met Toneelgroep Amsterdam spelen we over de hele wereld. New York, Londen, Montpelier, Moskou. We zijn verwend, al is het een zwaar schema. Het komende jaar speel ik zes verschillende producties in twee verschillende talen. Maar het is geen straf, het is een weelde die ik eerlijk gezegd nooit had verwacht. Als Nederlands acteur ging ik er voetstoots vanuit dat Nederland de rest van mijn leven mijn werkterrein zou blijven. In de jaren 80 speelde ik met Orkater eens een paar weken in Parijs, daar hadden we het maanden later nóg over. Nu doe ik mijn werk over de hele wereld. Onvoorstelbaar. Dat hebben we voor een groot deel te danken aan Ivo van Hove, onze regisseur. Die man heeft een ongelooflijk goede naam in het internationale circuit. Overal zijn ze blij als wij komen spelen, dat levert soms bizarre situaties op. Toen we in Australië optraden, kwam Cate Blanchett na afloop naar ons toe en zei dat ze jaloers op ons was. ‘Het moet toch heerlijk zijn om in zo’n geweldig gezelschap te mogen spelen,’ zei ze. Dat is de wereld op z’n kop.”

Onze ijdelheid

“De vluchtigheid van toneelspelen is een last en een zegen tegelijk. In het theater speel ik niet voor de eeuwige roem maar voor het moment. Een voorstelling is per definitie eenmalig, dat is ook juist de kracht. Waarom willen we altijd dat alles blijft en niets verdwijnt? Waarom willen schrijvers een eeuw na hun dood nog gelezen worden? Ik bedoel, wie wordt er blij van als dat inderdaad het geval blijkt te zijn? Waarom doen we allemaal ons best om onsterfelijk te worden door boeken te schrijven, films en schilderijen te maken, paleizen te bouwen en noem maar

op? Het is onze ijdelheid, vrees ik. Toneel relativeert enorm en drukt me met mijn neus op de naakte waarheid van onze sterfelijkheid. Ik denk er gelukkig niet al te veel over na. Boeren staan op omdat ze op moeten staan. Het hooi moet van het land, de koeien moeten gemolken. De jaargetijden bepalen het ritme van het bestaan. Het gaat zoals het gaat. Dat vind ik van een grote schoonheid, een samenspel tussen mens en natuur en de cirkel van het leven, maar zelf zou ik er knettergek van worden. Ik hou juist van afwisseling, van wispelturigheid, van een periode heel hard werken en daarna intens nietsdoen. Maar ondanks alle verschillen tussen die boer en mij gaat het bij ons allebei om de liefde waarmee we de dingen doen, in het leven draait het om toewijding.”

Hossen bij de Toppers

“Als kunstenaar heb ik mijn hele carrière lang het veilige gevoel gehad dat er een bestuurlijke elite in Nederland was die zich bekommerde om de kunsten. Of het nu Hans van Mierlo of Frits Bolkestein was, Hans Dijkstal of Hedy d’Ancona, het waren mensen die naar toneel gingen, die naar concerten en musea gingen. Politici die naar oplossingen zochten als er problemen waren op cultureel vlak, omdat we een beschaafd land waren. Die bescherming lijkt voorgoed verdwenen. Nu hebben we een minister-president die de cultuur heeft ingeruild voor een avond hossen in de Arena bij de Toppers. Hij vindt die muziek misschien echt leuk en dat is zijn goed recht, al zal er ook enig plat opportunisme een rol spelen. Want een foto van Mark Rutte die naar een voorstelling van Ivo van Hove gaat ruikt te veel naar elitair gedrag, dus dat laat hij wel uit zijn hoofd in de strijd om de stem van de ►

**'Nu doe ik mijn werk
over de hele wereld.
Onvoorstelbaar'**

1993

Ontvangt de Louis d'Or voor z'n rol in *Decadence*

1995

Doet de stem van Woody in *Toy story*

1998

Ontvangt een Gouden Kalf voor zijn rol in de tv-serie *Oud geld*

2001

Wordt onderscheiden met de Johan Kaartprijs

2004

Draagt tot 2015 de Albert van Dalsumring

2011

Wint de Esta Luisterboek Award met *De tuinen van Dorr* van Paul Biegel

---

2012

Debuteert als schrijver met *Beretta Bobcat*

2015

Speelt Vedder in de verfilming van *Publieke werken*

2016

Speelt in *Het jaar van de Kreeft* van Hugo Claus

PVV-kiezer. En niet alleen bij hem lijkt de interesse er niet te zijn, de kracht van de verbeelding heeft door alle partijen heen plaatsgemaakt voor leeg pragmatisme. Wat dat betreft houd ik mijn hart vast voor de toekomst.”

Vrij harmonieus

“In onze familie vloeien de generaties redelijk soepel in elkaar over. Er wordt weinig met deuren geslagen. Thuis heb ik me nooit hoeven afzetten tegen mijn ouders. Toen ik ze vertelde dat ik naar de toneelschool wilde, vonden ze dat vooral ontzettend leuk. ‘En als het niet lukt, kun je altijd nog economie gaan doen,’ adviseerden ze me, en daar was ik het eigenlijk wel mee eens. ‘Acteur is een prachtig vak,’ zei mijn moeder, ‘maar als je niet echt heel goed bent, is het vreselijk.’ Zo dacht ik er zelf ook over: het leven is te kort voor middelmaat. Natuurlijk hebben mijn kinderen hun puberteit gekend, maar ook bij ons verloopt het allemaal vrij harmonieus. We zijn graag bij elkaar. Mijn oudste zoon wilde zich enkele jaren geleden inschrijven aan de filmacademie om scenarioschrijver te worden. Hij was van jongs af aan een boekenlezer, maar had eigenlijk nog nooit zelf iets geschreven. ‘Weet je wat we doen,’ zei ik, ‘we gaan voor elkaar schrijven.’ Ik had al wel eens wat geschreven, een paar toneelstukken, nooit proza, maar dat stelde niet zo heel veel voor. We hebben onszelf toen een paar opdrachten gegeven. De eerste was: schrijf een kort verhaal van vier pagina’s met als titel *Mijn eerste moord*. Dat was heel leuk om te doen, en het heeft zelfs geleid tot mijn schrijversdebuut, *Beretta Bobcat*. Schrijven is opwindend. Aan het eind van een dag schrijven ben ik leeg en bezweet. Zo’n heer-

lijke vermoeidheid, als na een zware rit op de koersfiets. Mijn oudste zoon heeft die opleiding inmiddels afgerond, hij schrijft nu aan zijn eerste televisieserie. Om meerdere redenen is het een goed project geweest.”

Goede raad

“Ik ben nu in een fase gekomen waarin ik dingen mogelijk maak voor anderen. Ik hoef niet meer altijd zelf in het felle licht te staan, het is fijn om anderen te zien schitteren. Dat heeft alles met ego te maken. Begrijp me goed, ik ben nog altijd enorm ambitieus, ik wil de dingen die ik doe heel goed doen en ik wil goed gevonden worden. Als dat niet meer het geval is, moet ik direct stoppen. Die ijdelheid heeft iedere acteur nodig om op het podium te kunnen staan. Maar uiteindelijk draait het om het resultaat en niet om mij. Ik ben ondergeschikt aan de voorstelling, dat is een voorwaarde voor succes. Mijn zoon Reinout is ook acteur, met hem praat ik veel over het vak. Mijn adviezen zijn vrij algemeen van aard; blij bij jezelf, probeer niet de problemen van anderen op te lossen, zorg dat je eerst je eigen zaken voor elkaar hebt. En vooral: heb plezier in wat je doet, dat is je kracht. Als jij open bent en alles geeft, doe je het altijd goed. Probeer nooit te voldoen, leg de verantwoordelijkheid nooit in de handen van de ander. Dat soort dingen. Ik weet ook wel dat de meeste goede raad die ik geef voortkomt uit de dingen die ik zelf heb fout gedaan. Maar tegen mensen die geen talent hebben kun je alles zeggen, het zal weinig verschil maken. Talentvolle mensen beslissen zelf wat ze met de lessen doen die ze krijgen aangereikt. Dat is de les die we allemaal moeten leren: je bent zelf je grootste vijand en je beste leraar tegelijk.” ■

**‘Toneel drukt
me met mijn
neus op de
naakte
waarheid
van onze
sterfelijkheid’**

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10